

Kronik enflasyonun yapısal kökleri

Son zamanlarda TCMB'nin dezenflasyon programına yönelik eleştiriler arttı. Çıkarları birbirine çelişen gruplar bile bugün faizlerin çok yüksek olduğu şikâyetinde birleşiyor. Halbuki, salt sıkı para politikasıyla enflasyonu düşüremezsiniz, düşürseniz bile toplumsal maliyeti uzun ve büyük olur. Türkiye'nin kronik enflasyonu, para politikasının teknik hatalarından çok, potansiyel büyüme hızını arttırmadan fiili büyüme hızını zorlayan tarihsel-siyasal büyüme rejiminin sonucudur.

GİRİŞ

Türkiye'de enflasyon çoğu zaman günlük fiyat artışları, Merkez Bankası faiz kararları veya döviz kurundaki hareketler üzerinden tartışılıyor. Elbette bunların hepsi önemlidir. Fakat Türkiye'nin enflasyon meselesi yalnızca para politikasının teknik hatalarıyla açıklanamayacak kadar derin ve tarihsel bir sorundur. Türkiye'de enflasyon, üretim yapısından siyasal rekabete, kentleşme biçiminden toplumsal değerler sistemine kadar uzanan geniş bir yapısal zemine sahiptir.

Bu yazıda anlatılmak istediğim temel fikir şudur: Türkiye'nin kronik enflasyonu, para politikasının teknik hatalarından çok, potansiyel büyüme hızını arttırmadan fiili büyüme hızını zorlayan tarihsel-siyasal büyüme rejiminin sonucudur. Başka bir ifadeyle Türkiye, uzun vadeli üretim kapasitesini, verimliliğini, eğitim seviyesini, enerji ve ara malı üretimini yeterince arttırmadan; kısa vadeli kredi, kamu harcaması, dış borç ve rant mekanizmalarıyla daha hızlı büyümeye çalıştığı enflasyon da tekrar tekrar geri dönmektedir.

FİİLİ BÜYÜME VE DOĞAL BÜYÜME ARASINDAKİ FARK

Her ekonominin bir fiili büyüme hızı, bir de doğal ya da potansiyel büyüme hızı vardır. Fiili büyüme, belli bir yılda ekonominin gerçekten ne kadar büyüdüğünü gösterir. Doğal büyüme hızı ise ekonominin mevcut sermaye stoku, işgücü niteliği, teknoloji düzeyi, verimlilik kapasitesi, enerji ve ara malı yapısı, kurum kalitesi ve dış denge koşulları altında

enflasyon yaratmadan sürdürebileceği büyüme hızıdır.

Bir ülke fiili büyüme hızını, doğal büyüme hızının üzerine geçici olarak çıkarabilir. Bunu kamu harcamalarını artırarak, bankacılık sistemini kredi genişlemesine zorlayarak, düşük faiz politikası uygulayarak, dış borçlanmayı hızlandırarak veya kur üzerinde baskı kurarak yapabilir. Kısa vadede ekonomi canlanır, tüketim artar, inşaat hızlanır, ithalat büyür, işsizlik bir miktar düşer. Fakat bu büyüme üretim kapasitesindeki kalıcı artışa dayanıyorsa, bir süre sonra iki kanaldan geri döner.

Birinci kanal enflasyondur. Talep artışı, milli geliri toplam üretim kapasitesinin üzerine çıkardığında fiyatlar yükselir. Türkiye gibi üretimi yüksek oranda ithal girdiye ve enerjiye bağlı ülkelerde bu süreç daha da sert işler. Talep genişlemesi ithalatı artırır, ithalat döviz talebini yükseltir, döviz kuru üzerindeki baskı fiyatlara yansır. Böylece enflasyon yalnızca talep fazlasından değil, aynı zamanda kur, ithal maliyet ve beklenti kanallarından beslenir. Enflasyon yükseldikçe de gelir dağılımı bozulur. Sabit geliri, ücretli, emekli ve küçük tasarruf sahibi kaybeder; varlık sahibi, fiyatlamaya gücüne sahip olan ve borcunu enflasyonla eriten kesimler kazanır.

İkinci kanal cari açık ve dış borç birimidir. Türkiye hızlı büyüdüğünde daha fazla enerji, ara malı, makine, teknoloji ve tüketim mali ithal eder. İhracat aynı hızda ve aynı katma değer düzeyinde artmıyorsa cari açık büyür. Cari açık dış borçla, portföy girişiyle veya rezerv kullanımıyla finanse edilir. Bir süre sonra dış finansman koşulları bozulduğunda kur çıkar, enflasyon hızlanır ve ekonomi yeni bir istikrar programına mahkûm olur. Türkiye'nin son yarı yüzyıllık kriz döngülerinin arkasında büyük ölçüde bu mekanizma vardır.

TÜRKİYE'DE KRONİK ENFLASYONUN TARİHSEL SÜREKLİLİĞİ

Türkiye'de enflasyon meselesinin kökleri yalnızca Cumhuriyet döneminde aranamaz. Osmanlı maliyesinde de savaş finansmanı, ulufe ödemeleri, bütçe açık-

ları ve taşıyıcı uygulamaları önemli yer tutmuştur. Devletin kısa vadeli mali ihtiyaçlarını karşılamak için paranın ayarlarıyla oynaması, bugünkü anlamda para basmanın tarihsel karşılığıdır. Elbette klasik Osmanlı ekonomisiyle modern Türkiye ekonomisi aynı değildir. Fakat siyasal otoritenin kısa vadeli mali baskıları hafifletmek için parasal araçlara yönelmesi bakımından bir zihniyet sürekliliğinden söz edilebilir.

Cumhuriyet döneminde de Türkiye çoğu zaman fiyat istikrarını kalıcı biçimde sağlayamamıştır. Atatürk döneminde daha disiplinli bir maliye ve para politikası çizgisi görülmüştür. 1960'lı yılların ikinci yansındaki ilk Demirel Hükümeti döneminde planlı kalkınma, dış kaynak ve ithal ikameci sanayileşme görece kontrollü bir büyüme ortamı yaratmıştır. 2005-2016 arasında ise özellikle ilk yıllarda mali disiplin, küresel likidite bolluğu, AB çıpası ve finansal istikrar sayesinde enflasyon geçmiş dönemlere göre daha düşük seviyelerde tutulabilmiştir. Ancak bu dönemlerde bile yapısal sorunlar bütünüyle çözülmemiştir; özellikle 2011 sonrasında kredi genişlemesi, cari açık ve dış finansman bağımlılığı tekrar belirginleşmiştir.

Bunların dışındaki uzun dönemlerde Türkiye yüksek enflasyonla yaşamıştır. 1970'lerde döviz darboğazı ve petrol şokları, 1980'lerde serbestleşme ve mali baskılar, 1990'larda kamu açıkları ve siyasi istikrarsızlık, 2001 öncesinde bankacılık krizi, 2018 sonrasında ise kur şokları, güven kaybı ve yanlış faiz politikaları enflasyonun farklı yüzleri olarak ortaya çıkmıştır. Fakat bütün bu dönemlerin ortak noktası aynıdır: Türkiye, üretim kapasitesini ve kurumsal yapısını güçlendirmeden, mevcut kapasitesinin üzerinde büyümeye zorlanmıştır.

KRONİK ENFLASYONUN DÖRT YAPISAL SEBEBİ

Birinci yapısal sebep dışa bağımlı

üretimdir. Türkiye sanayileşmiş, ihracatçı, dinamik bir ekonomidir; fakat üretimin önemli bir kısmı ithal enerjiye, ara malına, teknolojiye ve sermaye mallarına bağlıdır. Bu nedenle iç talep arttığında yalnızca yerli üretim değil, ithalat da artar. Kur yükseldiğinde ise ithal maliyetler hızla iç fiyatlara yansır. Böyle bir ekonomide enflasyonla mücadele yalnızca faiz kararıyla başlanamaz; üretim yapısının yerlilik, verimlilik ve katma değer açısından dönüştürülmesi gerekir.

İkinci sebep, Türkiye'nin tarihsel kalkınma sıklığıdır. Cumhuriyet kurulduğunda Türkiye az gelişmiş, tarımsal ağırlıklı, sermaye birikimi zayıf bir ülkediydi. Batı'nın 150-200 yılda yaşadığı sanayileşme ve kentleşme sürecini Türkiye çok daha kısa bir sürede gerçekleştirmek zorundaydı. Üstelik bunu totaliter bir kalkınma rejimiyle değil, zaman içinde genişleyen siyasal katılım ve vatandaş rızası içinde yapmak istedi. Bu tarihsel tercih değerlidir. Sorun demokrasinin kendisinde değildir. Sorun, seçim rekabetinin kurumsal disiplin, mali kural, bağımsız kurumlar ve uzun vadeli planlama ile dengelememesidir. Böyle olunca demokrasi değil, popülist siyasi ortam enflasyonist büyüme baskısı üretmiştir.

Üçüncü sebep, hükümetlerin seçim periyotlarına göre hareket etmesidir. Doğal büyüme hızını arttırmak sabır ister: eğitim reformu, mesleki beceri, teknoloji, enerji yatırımı, hukuk güvenliği, vergi reformu, sanayi politikası ve kurum kalitesi gerektirir. Bunların siyasi getirisi geç gelir. Oysa kredi genişlemesi, kamu harcaması, imar affı, düşük faiz, sosyal transfer ve dış borçla büyümenin siyasi getirisi hızlanır. Dört-beş yıllık seçim döngüsünde siyasal çözümler zaman zaman vadeli üretim kapasitesi yerine kısa vadeli fiili büyüme tercih eder. Fatura ise seçimden sonra enflasyon, kur şoku ve dış borç baskısı olarak toplama döner.

Dördüncü sebep, hızlı ama çarpık

kentleşmenin yarattığı toplumsal zemindir. Türkiye'de milyonlarca insan çok kısa sürede köyden kente taşındı. Fakat bu süreç her zaman sağlıklı bir kentleşme, meslek edinme ve vatandaşlık bilinci üretmedi. Hızlı kentleşmenin ürettiği mesleki donanımı zayıf, güvencesiz, rant ve yardım ağlarına bağımlı kentli kitleler, sabır ve emek isteyen doğal büyüme politikalarından çok, kısa yoldan sınıf atlama imkânı veren popülist politikalara rıza gösterdi. Bu, bir yönüyle lümpenleşme meselesidir: üretimle değil dağıtılan rantla, meslekle değil bağlantıyla, yurttaşlıkla değil himaye ilişkileriyle var olma hâli.

SONUÇ: TOPRAK VERİMLİ SULAMA SİSTEMİ YANLIŞ

Bir hocam yıllar önce "Bu topraklarda bir şey yetişmez" demişti. Türkiye'nin krizlerine, enflasyonuna, kurum sorunlarına ve toplumsal savrulmalarına bakınca insan bazen bu karamsar cümleye hak vermek istiyor. Fakat ben bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Bu topraklarda çok şey yetişti: iyi sanayiciler, iyi hekimler, iyi mühendisler, iyi hocalar, dürüst bürokratlar, nitelikli işçiler, dünya pazarına açılan firmalar ve yüksek ahlaklı insanlar.

Sorun toprağın verimsiz olması değildir. Sorun sulama ve gübreleme sisteminin yanlış olmasıdır. Biz ehliyet ve liyakati değil emniyet ve sadakati, üretimi değil rantı, sabrı değil kısa yoldan servet sahibi olmayı, kurumsal ilişkileri değil kişisel bağlantıları, verimliliği değil imtiyazı ödüllendirdik. Sonra da neden enflasyonun, cari açığın ve krizlerin bitmediğini sorduk.

Türkiye'nin kronik enflasyondan çıkışı yalnızca Merkez Bankası kararlarıyla değil, verimliliği artıran üretim yapısıyla, meslek ve eğitim reformuyla, enerji ve ara malı bağımlılığını azaltan sanayi politikasıyla ve kurum kalitesini yükselten hukuk devletiyle mümkündür. Enflasyonu kalıcı olarak düşürmek için önce Türkiye'nin büyüme rejimini değiştirmek gerekir. Çünkü fiyat istikrarı, nihayetinde sadece parasal değil, aynı zamanda ahlaki, kurumsal ve üretimsel bir meseledir.

10. İBRAHİM BODUR SOSYAL GİRİŞİMCİLİK PROGRAMI'NDA ÖDÜLLER SAHİPLERİNİ BULDU

Kale Grubu Başkanı ve CEO'su Zeynep Bodur Okyay, "İBSG'nin ilk 10 yılında sosyal girişimcileri desteklemeye odaklandık. İkinci 10 yılda ise daha güçlü bir ekosistem oluşturmaya odaklanacağız." dedi.

Kale Grubu tarafından sosyal girişimcilik ekosistemine katkı sunmak amacıyla bu yıl 10. kez düzenlenen İbrahim Bodur Sosyal Girişimcilik (İBSG) Programı'nda kazanan girişimler belli oldu. Şirketten yapılan açıklamaya göre, Kale Grubunun merhum kurucusu İbrahim Bodur'un değerlerini yaşatmak ve "İyi Bak Dünyaya" yaklaşımı doğrultusunda sosyal girişimcilik ekosisteminin gelişimine katkı sunmak amacıyla hayata geçirilen programa Türkiye'nin farklı illerinden 500'ün üzerinde başvuru alınırken, ön değerlendirmenin ardından 15 finalist seçici kurul karşısına çıktı. Programda bu yıl başvurular, Kale Grubu ve proje ortağı Impact Hub İstanbul'un ön değerlendirmesinin ardından sosyal girişimcilik, iş dünyası, etki yatırımı, akademi ve sivil toplum alanlarından uzman isimlerin yer aldığı seçici kurul tarafından değerlendirildi. Kurulda, Esas Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ali Sabancı, Fiba Grubu Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Ayşecan Özyeğin Oktay, FutureBright Group Kurucu Ortağı Akan Abdula, Alethina Impact Kurucusu Can Ataç, Toyi Kurucusu Elif Atmaca, akademisyen Prof. Dr. İttr Erhart ve Kale Grubu Yönetim Kurulu Üyesi Esra Yazıcı Tözge yer aldı. Seçici kurulun değerlendirmeleri sonucunda 4 kategoride ödülle değer bulunan girişimler belirlendi. Ödüller, Atatürk Kültür Merkezinde düzenlenen 10'uncu yıl töreninde sahiplerine takdim edildi.

"Erken Aşama" kategorisinde ödülün sahibi, Palgae oldu. Girişim, biyobozunur olup doğada çözünürken toprağı des-

tekleyerek çevresel etkiyi tersine çevirmeyi hedefliyor ve B2B modelle üreticilere biyoplastik ham maddesi sağlayarak mevcut üretim hatlarına entegre edilebilen çözümler sunuyor.

"İleri Aşama" kategorisinde, doğadan elde edilen verilerle toprak ve ekosistem sağlığını izleyerek sürdürülebilir tarım çözümleri geliştiren SoilBiom ödülle değer bulundu. Girişim, toprak ve su analizlerinden elde edilen veriler doğrultusunda geliştirdiği çözümlerle kimyasal bağımlılığı azaltmayı, verimliliği arttırmayı ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını yaygınlaştırmayı hedefliyor. "İşbirliği" kategorisinde ödül, Öğrenme Tasarımlarının, Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile hayata geçirdiği ortaklığa verildi. İşbirliği kapsamında geliştirilen model, gençlik çalışanlarının yetkinliklerini güçlendiren, gençlik çalışmalarını daha sistemli hale getiren ve kamu hizmetlerinde veri temelli yaklaşımların uygulanmasına katkı sunan bir yapı ortaya koydu. "Gençlik" kategorisinin kazananı ise Hempact oldu. Kenevir lifine dayalı bi-

yobozunur regl üyeleri geliştiren girişim, sentetik ürünlere sürdürülebilir alternatifler sunarken, regl yoksulluğunun azaltılmasına yönelik erişilebilir çözümler geliştirmeyi amaçlıyor. Bu yıl Erken Aşama, İleri Aşama ve İşbirliği kategorilerinde birinci olan sosyal girişim, 500 bin liralık maddi ödülün yanı sıra Kale Grubu ve Impact Hub İstanbul tarafından ekibe özel iş geliştirme desteği almaya hak kazandı. Gençlik kategorisi kazananı ise 150 bin lira desteğin yanında Impact Hub İstanbul'un uygun kuluçka programlarına geçiş ve 3 aylık yoğun mentörlük desteği olacak.

ETKİ ARAŞTIRMASININ SONUÇLARI PAYLAŞILDI

"Etkinin 10 Yılı" temasıyla gerçekleştirilen ödül töreninde, salonda yer alan 10 ayna katılımcıların kendi etki yolculukları üzerine düşünmeye davet ederken, Garip Ay'ın "Birden Bine" ebru performansı tek bir fikrin ve adımın nasıl büyüyerek toplumsal dönüşüme katkı sağlayabileceğini sanat yoluyla sahneye taşıdı. Sosyal girişimcilerin umutlarını, mücadelelerini ve hayallerini görünür kılan özel gösteriler ile canlı orkestra performansı ise sosyal girişimciliğin birlikte büyüyen bir ekosistemden beslendiğini vurguladı. İBSG'nin 10'uncu yılı kapsamında gerçekleştirilen etki araştırmasının sonuçları da basın buluşmasında paylaşıldı. Sosyal girişimciler, yatırımcılar, jüri üyeleri, iş dünyası temsilcileri ve program paydaşlarıyla gerçekleştirilen araştırma, programın yarattığı etkiyi ortaya koydu. Araştırmaya göre İBSG, görünürlük sağlayan, güven oluşturan, yeni ilişkiler ve işbirlikleri geliştiren, sosyal girişimcilik ekosisteminin güçlendiren bir yapı olarak görülüyor. İBSG, ikinci 10 yılında yalnızca başarılı sosyal girişimleri görünür kılan bir program olmanın ötesine geçerek, sosyal girişimcilik ekosisteminin gelişimine katkı sunan, farklı aktörleri bir araya getiren ve yeni işbirliklerini teşvik eden bir rol üstlenmeyi hedefliyor. Programın yeni dönem vizyonu, topluluk içindeki ilişkileri güçlendirmek, sosyal ekonominin gelişimine katkı sunmak

farklı sektörler arasında işbirliklerini arttırmak ve Türkiye'de etki odaklı girişimciliğin gelişebileceği daha güçlü bir zemin oluşturmak olarak öne çıkıyor. Öte yandan, Dünyasına İyi Bakanlar Akademisi, İBSG'nin ikinci 10 yılına yönelik vizyonunun önemli bileşenlerinden biri olarak gençleri sosyal girişimcilik ekosistemiyle buluşturmaya sürdürüyor. Bu yıl ikincisi gerçekleştirilen eğitim programına Türkiye'nin dört bir yanından 67 öğrenci kabul edildi. Katılımcılar program boyunca sosyal girişimcilik, liderlik ve proje geliştirme alanlarında eğitimler alırken, ideathon ve ön kuluçka süreçleriyle fikirlerini geliştirme imkanı bulacak. Belirli bir olgunluk seviyesine ulaşan ekipler ise kuluçka desteğiyle projelerini bir sonraki aşamaya taşıyacak.

"SORUNLARIN ORTAK ÖZELLİĞİ ÇOK PAYDAŞLI OLMALARI"

Açıklamada programın 10. yılı kapsamında düzenlenen basın buluşmasındaki görüşlerine yer verilen Kale Grubu Başkanı ve Üst Yöneticisi (CEO) Zeynep Bodur Okyay, karşılaşılan sorunların ortak özelliğinin çok paydaşlı olduğunu ve bu sorunlara karşı çözümlerin de çok paydaşlı olması gerektiğini belirtti. Bu nedenle sosyal girişimciliğin rolünün giderek büyüdüğünü vurgulayan Okyay, şunları kaydetti: "Sosyal girişimciler yalnızca bir sorunla çözüm geliştirmiyor, farklı dünyalar arasında bağlantılar kuruyor, yeni işbirliği modelleri geliştiriyor ve toplumun çözüm üretme kapasitesini artırıyor. İBSG'nin ilk 10 yılında sosyal girişimcileri desteklemeye odaklandık. İkinci 10 yılda ise daha güçlü bir ekosistem oluşturmaya odaklanacağız. İhtiyaç duyduğumuz şey yalnızca daha fazla iyi fikir değil, o fikirlerin gelişebileceği, birbirine temas edebileceği ve etki yaratabileceği güçlü bir ekosistem. İlk 10 yılda çok değerli bir topluluk oluştu. Ötümüzdeki dönemde bu birikimin daha fazla işbirliğine, ortak üretime ve etkiye dönüşmesini hedefliyoruz." Kale Grubu Kurumsal İletişim ve Etki Yatırımları Bölüm Başkanı ve Kaleseramik Vakfı Genel

KAMU BORÇLARINDA TEMİNATSIZ TAKSİTLENDİRME LİMİTİ YÜKSELTİLDİ

Resmi Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile kamu borçlarının taksitlendirilmesinde teminat istenmeyen tutar 250 bin TL'den 10 milyon TL'ye yükseltildi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından hazırlanan kamu alacaklarına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı, Resmi Gazete'de yayımlandı.

Karara göre, taksitlendirmede teminat istenmeyecek kamu borç sınırı 250 bin TL'den 10 milyon TL'ye yükseltildi. Buna göre, kamu borçlarını taksitlendirirken bir tahsil dairesine 10 milyon TL'yi aşmamız durumunda borçludan teminat istenmeyecek. Borcun 10 milyon TL'yi aşması durumunda ise aşan kısmın yüzde 50'si kadar teminat gösterilmesi gerekecek.

Müdürü Rana Birden de sosyal etki araştırmasının öne çıkan bulgularını değerlendirdi. Etkiyi ölçmek amacıyla çıktıkları araştırma yolculuğunda, İBSG'nin yarattığı en önemli değerlerden birinin güven ve ilişki üretmek olduğunu gördüklerini aktaran Birden, şu değerlendirmelerde bulundu: "Katılımcılar programı yalnızca bir ödül mekanizması olarak değil, insanları bir araya getiren, görünürlük sağlayan ve yeni işbirliklerine alan açan bir topluluk olarak tanımlıyor. Programın 10 yıl boyunca oluşturduğu topluluk, sosyal girişimcilik ekosisteminin önemli değerlerinden biri haline geldi. Dönüp baktığımızda, İBSG'nin en önemli katılımcılarından birinin ilişki sermayesi üretmek olduğunu görüyoruz. Program, sosyal girişimlerin görünürlük kazanmasına katkı sunarken, aynı zamanda yeni fırsatları erişmelerine, doğru paydaşlarla buluşmalarına ve farklı işbirlikleri geliştirmelerine de alan açtı. Pek çok girişim için bir bağlantı, en az sağlanan destekler kadar belirleyici oldu."